

СТВАРНО ПРАВО

Увод и ствари, понедељак 14.11.2022.

проф. др Милош Живковић

ЗНАЧАЈ СТВАРНИХ ПРАВА ЗА ИНДИВИДУАЛНУ СЛОБОДУ

- Пре него што почнемо да изучавамо стварно право, треба ипак укратко нагласити његов ванправни, шири друштвени значај;
- Државе тржишне економије темеље се на институту тржишта, за које је правни институт уговора од највеће важности, и институту својине, схваћене шире него у правнотехничком смислу;
- Само појединац који има јамство да му својина неће и не може бити одузета може бити потпуно слободан појединац;
- Изузетан значај стварноправног уређења за економију.

СТВАРНО ПРАВО У ОБЈЕКТИВНОМ СМISЛУ

- Ради се о прописима којима се уређују субјективна стварна права; “правно уређење припадања ствари“
- У пандектној подели, ради се о једном од посебних делова грађанског права; обично се на стварна права односи посебан део грађанског законика;
- У Србији немамо грађански законик већ су поједине гране грађанског права засебно кодификоване;
- Стање у законодавству није задовољавајуће;

СТВАРНО ПРАВО У ОБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Правни извори:
 1. ЗОСПО (1980): својина, сусвојина, стварне службености, државина (раније и хипотека);
 2. Породични закон (2005): заједничка својина (супружника и чланова породичне заједнице);
 3. Закон о одржавању стамбених зграда: етажна својина; правна празнина после одлуке УСС из 1996; одлука УСС из 2011. и додатне нејасноће усвајањем Закона о становању и одржавању зграда 2017. године;

СТВАРНО ПРАВО У ОБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Правни извори (наставак)
 4. Закон о облигационим односима (1978), Закон о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар (2003) и Закон о хипотеци (2005): залога.
 5. Остали извори: Закон о промету непокретности, закони о регистрима непокретности, ...
 6. Нацрт закона о својини и другим стварним правима и Грађанског законика.

СТВАРНО ПРАВО У СУБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Појам субјективног права: моћ воље (овлашћење) дато правним субјектима на основу објективног права ради задовољења њихових интереса.
- Стварна права – три схватања о квалификацији:
 - а. делују *erga omnes*, за предмет имају ствар;
 - б. састоје се у одређеном обиму непосредне власти на ствари (права су власти);
 - в. ‘укоурењена су у ствари’, дакле одликују се општом супротстављивошћу која је омогућена правом следовања.

СТВАРНО ПРАВО У СУБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Стварно право као право које за предмет има ствар а делује *erga omnes* (полази од схватања о субјективном праву као правном односу):
 1. Неодређен број обавезаних лица;
 2. Општа негативна обавеза свих осталих;
 3. Унапред неодређен однос имаоца и обавезаних;
 4. Обавеза одговара праву као таквом, а не поједином овлашћењу;
 5. Начелно, не застаревају;
 6. Захтев настаје тек повредом, тада се конкретизује.

СТВАРНО ПРАВО У СУБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Стварна права као права власти (полази се од схватања о стварном праву као односу лица и ствари):
 1. основно обележје је *непосредност* у овлашћењима титулара;
 2. апсолутно дејство само је последица те непосредности.
- Заправо се ради о наглашавању “стварности” стварних права.

СТВАРНО ПРАВО У СУБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Стварна права као свима супротстављива права која су снабдевена правом следовања:
 1. стварна права могу да се остваре према свакоме (уз законске изузетке, т.ј. случајеве савесног стицања);
 2. стварна права не престају променом свог титулара, а стварна права на туђој ствари не престају променом власника те ствари.
- Ово схватање, прихваћено у Нацрту Закона о својини и другим стварним правима, наглашава “укорењеност у ствари”.

СТВАРНО ПРАВО У СУБЈЕКТИВНОМ СМИСЛУ

- Која права спадају у стварна зависи од схватања обележја стварних права; то су, неспорно:
 1. Својина, са модалитетима (сусвојина, заједничка и етажна својина);
 2. Права коришћења: службености, суседска права; (неки убрајају и закуп)
 3. Права обезбеђења или уновчења: залога, неакцесорна права уновчења;
 4. Права пречег стицања: право прече куповине (закупа, присвајања...);
 5. Мешовити облици: реални терет (посредно искоришћавање+обезбеђење).

НАЧЕЛА СТВАРНОПРАВНОГ УРЕЂЕЊА

- Реч је о неким основним карактеристикама начина на који се уређују стварна права, који не постоје у другим гранама грађанског права;
- *Numerus clausus* стварних права;
- Уређеност садржине стварних права законом;
- Публицитет;
- Одређеност (специјалност) предмета и садржине;
- Неки писци додају и начело приоритета.

Појам ствари у грађанском праву

- Ствар у обичном говору – мноштво различитих значења
- Нас у стварном праву занима шта се сматра стварју у смислу предмета стварних права (мада нека могу постојати и на предмету који није ствар – залога, плодоуживање)
- Један начин дефинисања је да је ствар све што је телесно а предмет је (није лице) – BGB, доктрина телесности; или уз додатак да служи за људску употребу (ABGB)

Појам ствари у грађанском праву

- Код нас је уобичајена дефиниција која полази од три елемента: телесности (“део материјалне природе”), постојање људске власти и постојања својине или другог стварног права, тачније могућност постојања
- Нацрт Законика о својини следи ту традицију: “Ствар је свака материја на којој се може имати фактичка власт и својина или друго стварно право” (члан 15.)
- Раније се захтевао услов *in commercio*, сада је већ уобичајено да се тражи да је *in patrimonio* (новина проф. Станковића), у суштини тако је било и раније, али се сматрало да све што је у имовини мора да буде у промету

Појам ствари у грађанском праву

- Самосталност као битна одлика појма ствари (засебна и појединачно одређена), губитак самосталности = уништење
- Посебни режими:
 1. Делови човековог тела и ствари спојене с човековим телом – нису ствари до одвајања, од одвајања на њих се примењују посебни прописи (Закон о трансплантацији из 2009. године – добровољност и ненакнадивост, недобитност и потреба писменог пристанка, забрана рекламирања и трговине, *opt out* за узимање органа умрлог уз потребу да се писмено сагласе чланови породице или “блиско лице”);

Појам ствари у грађанском праву

- Посебни режими (наставак):
 2. животиње (§ 90a BGB, нису ствари али се сходно примењују правила о стварима), у нашем Нацрту ограничено на кућне љубимце;
 3. јавна добра (предмет својине државе, тзв. јавне својине) – француски и немачки модел, Нацрт иде за немачким (јесу ствари, уз посебан режим за власника);
 4. добра у општој употреби и у резервисаном домену (природна богатства) нису ствар; посебна употреба = концесија;
 5. културна добра, ствари у ограниченом промету...

САСТАВНИ ДЕЛОВИ СТВАРИ; ПРОСТА И СЛОЖЕНА СТВАР; ПРИПАДАК

- Проста и сложена ствар – критеријум распознаљивост
- Сложена ствар састављена из делова који творе функционалну целину; саставни делови могу бити:
 1. спојени, и то
 - а. потпуно инкорпорисани (неодвојиви): нису предмет посебног права својине т.ј. несамостални
 - б. Непотпуно инкорпорисани (одвојиви): увек покретни, могу бити и предмет посебног права својине т.ј. самостални

САСТАВНИ ДЕЛОВИ СТВАРИ; ПРОСТА И СЛОЖЕНА СТВАР; ПРИПАДАК

2. одвојени: битна је функционална веза са осталим деловима и трајност намене; обично “споредна”, мада у неким правима (нпр. хрватском) одвојене делове називају припатком

- за разлику од поделе на саставне делове, која је по извршена по природном (физичком) критеријуму (иако има правне последице, т.ј. значај), појам припатка представља правни појам, јер квалификација ствари као припатка повлачи примену одређеног правног режима;

САСТАВНИ ДЕЛОВИ СТВАРИ; ПРОСТА И СЛОЖЕНА СТВАР; ПРИПАДАК

- припадак је одвојиви спојени или одвојени саставни део ствари, ако: 1. га је власник трајно наменио да служи главној ствари, 2. ако је стављен у одговарајући просторни однос с том ствари (схватање промета као критеријум), 3. ако је исто лице власник и припатка и главне ствари.
- Припадак “дели судбину главне ствари”, код нас изузетак код хипотеке где се тражи изричито навођење у уговору;

САСТАВНИ ДЕЛОВИ СТВАРИ; ПРОСТА И СЛОЖЕНА СТВАР; ПРИПАДАК

- Ако одвојиви или одвојени саставни део није својина власника ствари којој служи, нема правног режима “припатка”; засебна права и права трећих остају; савесно стицање и претпоставка својства припатка?
- Нацрт: “Део сложене ствари који се од ње може одвојити без оштећења, као и одвојена покретна ствар која вољом власника и у складу са схватањима промета, трајно служи другој, знатно вреднијој власниковој ствари као главној (припадак), ...” (чл. 24)

ПЛОДОВИ И ПРОИЗВОДИ СТВАРИ

- Реч је о видовима користи од ствари;
- Природни (натурални) плод је ствар настала од друге ствари као њен део, представља одвојиви саставни део ствари и намењена је одвајању; периодичност и неисцрпљивање супстанце, главнице ствари као особине; као ствар настаје одвајањем
- Цивилни (правни) плод је корист од неког права, добијена путем правног односа, у складу с наменом тог права – камата, закупнина...; периодичност (?)
- Производ је ствар чијим се добијањем од друге ствари та ствар смањује – део супстанце
- Разлика у правном режиму стицања одвајањем (закупац, плодоуживалац, савестан држалац)

ПОКРЕТНЕ И НЕПОКРЕТНЕ СТВАРИ

- Критеријум “преместивости”: покретна ствар премештањем не пропада нити битно губи вредност;
- Ту спадају и енергије (покретне су ствари)
- Ако су припадак непокретности, постају непокретности по намени
- Антиципиране покретности – неодвојени плодови или производ непокретности
- “Регистрована покретна ствар” – као појам уводи Нацрт, постоји и пре (покретне ствари у погледу којих се воде регистри о правима на њима)

ПОКРЕТНЕ И НЕПОКРЕТНЕ СТВАРИ

- Појам непокретности и разлози за деформацију тог појма у Србији
- Зграда (објекат) и стан као непокретности; *superficies cedit solo* и начело јединства непокретности
- Непокретности по намени: 1. намена служења непокретности и “уношење” у непокретност; 2. намену одредио власник (или закон); власник и покретности и непокретности исто лице; заправо, ово су услови да би нека покретна ствар била припадак непокретности
- Пренос, залагање, наслеђивање, друго располагање, заплена по правилима за непокретност

ПОКРЕТНЕ И НЕПОКРЕТНЕ СТВАРИ

- Правни значај поделе:
 1. расправљање заоставштине обавезно
 2. дереликција
 3. принудно извршење
 4. различито залагање (сад релативизовано)
 5. стицање одржајем; другачије *a non domino*
 6. форма уговора о располагању
 7. различит *modus acquirendi*
 8. само покретност предмет оставе
- Појам регистара и непокретности у формалном смислу

ОСТАЛЕ ПОДЕЛЕ

- Ствари у промету и ван промета
- Збирна ствар
- Дељиве и недељиве (губе ли вредност поделом)
- Процењиве и непроцењиве (имају ли тржишну цену)
- Бестелесне ствари
- Потрошне и непотрошне (трошење првом намењеном употребом)
- *Genera* и *species*
- Замењиве и незамењиве ствари
- Хартије од вредности